

Internationale virtuelle Konferenz der Ukrainistik • 2020

Internationale virtuelle Konferenz der Ukrainistik

Herausgegeben von
Olena Novikova und Ulrich Schweier

Band 2020

XI. Internationale virtuelle Konferenz der Ukrainistik

**Dialog der Sprachen – Dialog der Kulturen
Die Ukraine aus globaler Sicht**

**Діалог мов – діалог культур
Україна і світ**

XI Міжнародна наукова Інтернет-конференція з україністики

München

29. Oktober – 01. November 2020

Universitätsbibliothek
Ludwig-Maximilians-Universität München

Mit **Open Publishing LMU** unterstützt die Universitätsbibliothek der Ludwig-Maximilians-Universität München alle Wissenschaftlerinnen und Wissenschaftler der LMU dabei, ihre Forschungsergebnisse parallel gedruckt und digital zu veröffentlichen.

Eine Publikation in Zusammenarbeit zwischen dem **Georg Olms Verlag** und der Universitätsbibliothek der LMU München.

Georg Olms Verlag AG
Hagentorwall 7
31134 Hildesheim
<http://www.olms.de>

© für alle Texte bei den jeweiligen Autoren 2021

Die in diesem Band veröffentlichten Beiträge geben die Meinung ihrer Verfasser oder Verfasserinnen wieder und nicht in jedem Fall die des Herausgebers, der Redaktion oder des Verlages.

Bibliografische Information der Deutschen Nationalbibliothek

Die Deutsche Nationalbibliothek verzeichnet diese Publikation in der Deutschen Nationalbibliografie; detaillierte bibliografische Daten sind im Internet abrufbar über <http://dnb.d-nb.de>

Open-Access-Version dieser Publikation verfügbar unter:
<https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bvb:19-epub-77877-1>
<https://doi.org/10.5282/ubm/epub.77877>

ISBN 978-3-487-16073-3

ISSN der Reihe:
2629-5016 (print)
2629-5024 (online)

Redaktioneller Beirat:

Dr. Iryna Braha (Ukraine)

Dr. Alla Demčenko (Ukraine)

Prof. Iryna Dudko (Ukraine)

Dr. Natalija Horbač (Ukraine)

Dr. Oksana Kovač (Ungarn)

Dr. habil. Svitlana Lens'ka (Ukraine)

Dr. Larysa Marčylo (Ukraine)

Dr. Tetjana Prokopovyč (Ukraine)

Dr. habil. Svitlana Romanjuk (Polen)

Dr. Svitlana Semenjuk (Großbritannien)

Prof. Oleksij Vertij (Ukraine)

Dr. Iryna Volovenko (Ukraine)

ЗМІСТ

Передмова

МОВА

Світлана Богдан, Тетяна Тарасюк

Семантичний гештальт асоціативного поля перифрази
дочка Прометея 16

Ірина Божко

Власні назви роману “Польові дослідження
з українського сексу” у німецькому перекладі 28

Ірина Брага

Цінник у комунікативно-жанровому просторі базару 36

Галина Гордиловська

Українка з “чужинецьким паспортом”:
мовознавець Ганна Наконечна
та її “Коротка граматики німецької мови” 51

Світлана Дворянчикова

Поетика онімів у сучасній українській сміховій
культурі: маркери, формуючі впливи й перешкоди 63

Володимир Демченко

Медитативні формули бабусі Палажки
(від Володимира Лиса) як репрезентанти
української ментальності 72

Іван Дзира

Інвективна лексика як джерело творення
прізвищевих назв запорозького козацтва в середині
XVIII століття (на матеріалі Реєстру Війська
Запорозького Низового 1756 року) 83

Ірина Воловенко, Ірина Дудко

Трансформація як засіб метамовної рефлексії
у політичних текстах 91

Галина Зимовець

Роль інтертекстуальності в творенні
комерційних онімів 98

Лариса Колібаба

Друга форма знахідного відмінка іменників
і нова редакція “Українського правопису” 111

Тетяна Лагуга, Ольга Вержанська

Роль засобів милозвучності у створенні естетичності
і краси українського мовлення 120

Надія Пашкова

Концептуальні риси дому в українській паремії
на європейському мовному тлі 128

Людмила Підкуймуха

Ми ж один народ, або до питання “мирної” пропаганди
в російському медіапросторі 135

Марія Редька

Суржик та діалекти у сучасному культурному контенті:
антропологічно-лінгвістичний аспект 145

Олена Руда

Навколотовні дискусії в Уанеті 156

Катерина Сопіна

Хештеги часів Євромайдану як один із засобів
комунікації 168

Тетяна Хомич

Фемінітивні вияви в українській мові та мовленні 182

Іванна Цар

Суржик у сприйнятті російськомовної молоді 188

Алла Ярова, Акмаль Таїров

Невербальний простір українського і туркменського
традиційного весілля 199

УКРАЇНСЬКА МОВА ЯК ІНОЗЕМНА**Світлана Адаменко, Оксана Туркевич**

“Заговори, щоб я тебе побачив”: комунікативний
та діяльнісний підходи до навчання говоріння
українською мовою як іноземною 209

ЛІТЕРАТУРА

Евеліна Балла

Проза Євгена Гуцала в перекладі угорською мовою 222

Галина Бокшань

Матриця індивідуації в романах “Любовне життя”
Оксани Луцишиної та “Зима в Стокгольмі”
Агнети Плесель 231

Світлана Бородіца

Національна модель світу в романі
“Черевички Божої матері” М. Матіос 239

Мар’яна Вотканич

Автобіографічний наратив як форма оприявлення
авторської свідомості в прозі Михайла Гафії Трайсти 246

Нагалія Горбач

Література як культурне картографування:
візуалізація України 254

Інна Жукович

Антиутопічний жанр в українській літературі 268

Юлія Куманська

“Зелені Чари” Зірки Мензатюк:
екологічний аспект крізь призму міфології 276

Олеся Лазаренко

Перекладацька творчість подружжя
Костецький–Коттмаєр на прикладі п’єси
Куліша “Народний Малахій” 286

Світлана Ленська

Психологічний портрет Миколи Зерова
у спогадах сучасників 298

Тетяна Марчук, Елла Мінцис, Уляна Тиха

Сюжетно-композиційні особливості п’єс
“Маклена Граса” Миколи Куліша та
“Волохата мавпа” Юджина О’Ніла 305

Наталія Міллер

Архіви та спогади як джерела дослідження життя й творчості Пантелеймона Куліша 312

Марина Набок

Символіка українських народних дум як засіб вираження ідеї спротиву та боротьби 321

Валентина Ніколаснко

“Філія пекла на землі”: Голодомор у романі С. Талан “Розколоте небо” 329

Роман Офіцинський

Переслідування українського письменника Івана Чендея в 1969–1975 роках за відступ від соціалістичного реалізму 345

Віра Просалова

Новітня версія українського Дон Жуана: полілог авторів і текстів 358

Людмила Ромащенко

Тенденції розвитку сучасної української історичної прози й український контекст нового роману В. Бахревського 365

Оксана Румянцева-Лахтіна

Роман поколінь як різновид сімейного роману: ключові аспекти жанроутворення в українській літературі 377

Ольга Смольницька

Максим Рильський і творче покоління fin de siècle: сублимація та феномен надлюдина 386

Лілія Солодка

Мотив свободи у рецепції Сквороди та Гете 400

Ольга Стадніченко

Рецепція постатей митців у “Спогадах” Дмитра Павличка як портрет літературного покоління 407

Світлана Сухарєва

Антиунійна творчість Андрія Мужилівського на тлі літературних тенденцій поберестьейського періоду 416

Наталія Чаура

Аналіз літературно-мистецьких журналів
України та Польщі (на прикладі “Кур’єра Кривбасу”
та “Ciechanowskich zeszytów literackich”) 426

Лілія Чижур

Поетичні візії Є.Гребінки
на тлі слов’янського романтизму 434

Андрій Чуй

“Бо через тебе взнав я рай і рай утратив свій!”
(дівочі образи любовної поезії В. Пачовського) 449

Ольга Шарагіна

Лірична інтерпретація орнітообразів в етнографічному
кодї “тихої лірики” 60–80-х рр. ХХ ст. 461

Максим Яблонський

Збірка оповідань Петра Волиняка “Земля кличе”:
екзистенція людини і нації 469

ОСВІТА ТА КУЛЬТУРА**Оксана Бобечко**

Музично-етнографічна діяльність Лесі Українки
в контексті збереження епічного репертуару кобзарів 480

Світлана Брижицька

Окупація нацистами Тарасової гори
(1941-1944 роки) 488

Володимир Грисюк

Типи репрезентації сексуальності
на українському телебаченні 502

Олеся Дзира

Діяльність українських освітніх закладів Канади
у міжвоєнний період задля збереження
національної ідентичності 510

Лариса Дуда

Музичний фольклор у творчості для бандури
Михайла Теліги 523

Віолетта Дутчак Термінологічна проблематика наукових досліджень кобзарського й бандурного мистецтва	529
Марія Єфімова Види форматів дитячих видань	543
Ганна Карась Збереження національної та культурної ідентичностей в умовах війни та еміграції (на прикладі життєтворчості Петра Болехівського-Бояна: до 110-річчя з дня народження)	550
Світлана Тетеря, Наталія Костюк Стан традиційної музичної культури Переяславщини (перша половина ХХ століття). Соціокультурний вимір	558
Ольга Кубік Ансамбль бандуристів як культурно-мистецьке явище ХХ – початку ХХІ століття	567
Оксана Кузьменко Фольклорний концепт ‘мати’ як предмет гуманістичного пізнання: український контекст	577
Віктор Мішалов До пошуків колиски феномену кобзарства	588
Олександра Німцлович Синтез поезії і музики в солоспівах Богдани Фільц на вірші Софії Майданської	612
Тетяна Прокопович Мотиви козацької України в польському романтизмі	620
Ольга Фабрика-Процька Історіографія українського пісенного фольклору східної Словаччини	629
Нагалія Федорняк Бандурне мистецтво української діаспори Північної Америки на сторінках англомовних видань та періодики	637

Кость Черемський

Методологічні засади 'школи Миколи Будника'
у розвитку сучасного виконавства на традиційних
кобзарських інструментах

650

**ОСНОВИ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ
ІДЕНТИЧНОСТІ****Ольга Шелюх, Наталія Вовчаста, Ольга Андріянова**

Національна ідентичність як ключовий фактор
підготовки майбутніх військовослужбовців
Збройних сил України

662

В'ячеслав Артюх

'Русский мир' у Пантелеймона Куліша

670

Назар Божинський

Урбанізоване середовище та відновлення традиційного
кобзарства на прикладі харківської агломерації

677

Анатолій Бурдейний

До 100-річчя всесвітньої подорожі
"Української республіканської капели"

684

Олексій Вертій

Основоположні підстави підготовки і видання
"Історії українського кобзарства та світового
бандурного музикування"

695

Лариса Корж-Усенко

Український вільний університет на зорі
100-річного ювілею

707

Вікторія Солошенко

Жіночий рух в Україні у контексті поступу фемінізму
та жіночої емансипації в Європі

719

Тетяна Шестопалова

Український літературно-публіцистичний простір часів
ді-пі-таборів крізь призму листування Юрія Лавріненка
та Юрія Шевельова

727

Жанна Янковська

Просторові виміри роману у віршах Ліни Костенко
“Маруся Чурай”

738

ВІДОМОСТІ ПРО УЧАСНИКІВ КОНФЕРЕНЦІЇ

751

ЛІТЕРАТУРА

ПРОЗА ЄВГЕНА ГУЦАЛА В ПЕРЕКЛАДІ УГОРСЬКОЮ МОВОЮ

Евеліна Балла

(Україна, Угорщина)

У статті розглянуто переклади угорською мовою прозових текстів українського письменника-шістдесятника Євгена Гуцала. Об'єктом аналізу стали оповідання митця, що друкувалися в угорських періодичних виданнях 70-80-х років, антологіях української прози, а також повість “Тече ріка”, переклад якої увійшов до антології “Ismerősöm, az oroszlán” (“Мій знайомий лев”). Представлені тексти демонструють продуктивність українсько-угорських міжлітературних взаємин, інтерпретаційну майстерність перекладачів, зокрема Єви Грігаші.

Ключові слова: Євген Гуцало, Єва Грігаші, переклад, інтерпретація, поетика.

JEVHEN HUCALO'S PROSE IN HUNGARIAN TRANSLATION

Evelina Balla

The Hungarian translations of prose texts of Jevhen Hucalo, the Ukrainian writer of the 60-s, were considered in this article. The object of the analysis became the short stories of the artist, which were published in periodicals in 70-80s, anthologies of Ukrainian prose, and also a novel “The River is flowing”, which translation was published in the anthology “Ismerősöm, az oroszlán” (“My acquaintance lion”). These texts demonstrate the productivity of the Ukrainian-Hungarian interliterary relationship, interpretational mastery of translators, especially Eva Grigaši.

Key words: Jevhen Hucalo, Eva Grigaši, translation, interpretation, poetics.

Євген Гуцало – яскравий представник української прози другої половини ХХ століття, митець-шістдесятник. Свій епічний талант письменник виявив у різних прозових жанрах – новелах, оповіданнях, повістях та романах. Деякі художні тексти ще за життя автора публікувалися в окремих угорськомовних виданнях – антологіях “Ukrán elbeszélők” (“Українські оповідачі”) (1968), “Ismerősöm, az oroszlán” (“Мій знайомий лев”) (1977), “Napraforgók. Mai ukrán elbeszélések” (“Соняшники. Сучасні українські оповідання”) (1982), а також журналах “Irodalmi Szemle” (“Літературний огляд”), “Szovjet Irodalom” (“Радянська література”), газети “Interpress Magazin” (“Інтерпрес могозін”).

Варто зазначити, що українсько-угорські міжлітературні контакти в 60-80-х роках ХХ століття були досить активними. Угорські дослідники,

упорядники, перекладачі (Д. Радо, П. Мішлеї, Ш. Каріг, Е. Бойтар та ін.) цікавилися як здобутками класичної української літератури, так і її новітніми тенденціями. Завдяки їх титанічній праці угорський читач отримав змогу ознайомитися з творами Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки, М. Коцюбинського, В. Стефаника, а також сучасників – Ю. Щербака, В. Шевчука, В. Дрозда, Д. Павличка, І. Драча та багатьох інших представників українського письменства. На особливу увагу в цьому контексті заслугує діяльність Шари Каріг, яка протягом тривалого часу працювала у видавництві “Європа”, що займалося підготовкою до друку творів іноземних авторів, серед яких були й українські митці. Саме тут було упорядковано й видано названі збірники української прози, а також об’ємну поетичну антологію “Ukrán költők” (“Українські поети”) (1970), що в діячній формі представила розвиток українського поетичного слова. Тексти, підібрані до цих видань, є репрезентативними й в угорськомовній інтерпретації добре відображають діапазон тематичних, стильових та жанрових шукань української белетристики на різних етапах її еволюції.

На жаль, майстерність перекладачів та якість опублікованих в угорському варіанті творів недостатньо досліджена в українському та угорському літературознавстві. Значну увагу приділила цьому питанню А. Гедеш у численних публікаціях у тогочасній українській та угорській періодиці, а також у своїй дисертаційній роботі, де розглянула творчість О. Гончара в контексті українсько-угорських літературних взаємин.

Активно цікавиться питанням українсько-угорських культурних контактів професор Л. Мушкетик, у науковому доробку якої десятки публікацій на цю тему. Дослідниця, зокрема, наголошує, що “у післявоєнний час і до початку 90-х років ХХ ст. в Угорщині на угорську мову перекладалося досить багато творів українських письменників” (Мушкетик 2006, 40), а серед текстів авторів другої половини ХХ ст. виділяє “твори О. Гончара “Злата Прага” (Жужа Раб), “Трапороносці”, “Людина і зброя”, “Тронка”; Ю. Мушкетика “Біль” (Ж. Кірай), “Верніся у дім свій” (Б. Сепе); твори Ю. Щербака (А. Бойтар); романи М. Стельмаха (І. Маккаї); В. Земляка “Лебедина згряя” (Ю. Шандор); П. Загребельного “Свпраксія” (П. Мішлеї); антологію українського оповідання “Соняшники” (Ш. Каріг); оповідання Остапа Вишні (Е. Грігаші) та ін.” (Мушкетик 2006, 40).

Приємно вражають і статистичні дані, наведені А. Гедеш: “У післявоєнні роки угорською мовою видана 71 книга українських письменників /64 книги прози, чотири – драматургії, три – поезії/, чотири колективні та тематичні збірники, антології українських авторів /три з них прозові, одна поетична/. Окремі твори українських майстрів слова представлені в 15 збірниках /десять прозових, п’ять поетичних/. Крім того, в періодиці було опубліковано 186 прозових творів та 298 віршів. Понад 200 рецензій, відгуків і статей повністю присвячені творчості українських радянських письменників або стосуються їх” (переклад з російської – Е.Б.) (Гедеш 1987, 7).

Як бачимо, творчі та особистісні взаємини між українськими та угорськими літературними діячами в другій половині ХХ століття стали запорукою того, що в угорських перекладах з'явилися твори багатьох представників саме тогочасного літературного процесу. Причому нерідко матеріалом інтерпретації ставали нещодавно опубліковані в Україні художні тексти. Зазначене стосується і зразків прози Євгена Гуцала, ім'я якого з кінця 60-х років час від часу зринає на сторінках угорської періодики, фігурує в загальних оглядах розвитку української літератури, зокрема публікаціях Д. Радо, П. Мішлеї, представлено в солідному виданні Лексикону світової літератури (Vojtár 1975, 651).

Угорський читач уперше отримав змогу “доторкнутися” до Гуцалового художнього слова наприкінці 60-х років в антології “Ukrán elbeszélők” (“Українські оповідачі”). На той час в Україні письменник уже заявив про себе кількома прозовими збірками як оригінальний митець-шістдесятник. Для перекладу до цієї антології було обрано оповідання “У полі білий кінь”, що репрезентувало письменника як знавця людської душі, котрий усупереч соцреалістичним догмам у своїй художній прозі виділяв і поезитував “людину серед людей”.

Розлогу добірку стилістично й тематично різноманітних прозових текстів Є. Гуцала було представлено в журналі “Szovjet Irodalom” за 1984 рік, номер 6, невеличке вступне слово до якої написав відомий інтерпретатор українського художнього слова Пал Мішлеї. Дослідник слушно зауважив, що “Євген Гуцало у своїх творах переважно опрацьовує сільську тематику, пише про сільських людей, традиційними засобами, крізь призму власного письменницького світобачення. З дбайливою любов'ю береже рідну природу, а в ній пов'язану з нею почуттями людину, а оскільки знає, що із плином часу все це може канути в забуття, робить спробу мистецькими засобами протистояти цьому” (переклад з угорської – Е.Б.) (Misley 1984, 13). Вдало оприявноє творчий стрижень українського митця й назва цієї невеличкої передмови – “Az írástudó embersége”, що перекладається як “Людяність книжника”.

Адаптацію творів Є. Гуцала, опублікованих у цьому номері журналу, реалізували Ержибет Шомоді (оповідання “Неймовірна пригода з Марією” (“Marija hihetetlen esete”)), Пал Мішлеї (“Ének a szenvedélyes alkudozásról” (“Пісня про запеклі торги”)) та “Ábrándos utazás” (“Містифікації однієї мандрівки”)), Ласло Шандор (“Lukija evangéliuma” (“Євангеліє від Лукії”)) та “Tréfa” (“Жарт”)), Анна Бойтар (“Katerina megréfalása” (“Жартували з Катериною”)). Усі шість епічних зразків в угорському віддзеркаленні яскраво проілюстрували слушність спостережень автора вступного слова над такими особливостями поезики автора, як майстерність діалогів, пейзажних описів, увага до внутрішнього світу людини, різної за статтю та віком, тонкий гумор тощо.

Інтерпретацією творів Є. Гуцала займався і Янош Кевешді (János Kövesdi) – упорядник, письменник та майстер художнього перекладу. Завдяки йому вийшли угорською мовою оповідання “Яблука з осіннього

саду” (“Őszi éjszakán az almáskertben”), уміщене в журналі “Irodalmi Szemle” (1977/9), та “Запах кропу” (“Kaporillat”), надруковане у тому ж виданні за 1989 рік. Це показові зразки лірико-поетичної прози, що добре відображають індивідуальний стиль українського митця, який у національному письменстві здобув собі визнання чи не найліричнішого прозаїка.

Подібний художній текст подав угорською мовою й Пал Мішлеї. У журналі “Szovjet irodalom” (1985/2) було опубліковане оповідання “Apuánk”, що в оригіналі має назву “Образ матері”. За тематикою та поетикою цей твір співзвучний із “Запахом кропу”. “Образ матері” – епічний твір із суттєвою ліричною складовою, що “дихає” суб’єктивністю та емоційністю. Щоправда, ретрансляція тексту українського письменника здійснена на основі публікації новели в журналі “Знамя” за 1980 (№11) в авторизованому перекладі Н. Дангулової російською мовою.

Пал Мішлеї ще в 70-х роках зацікавився творчим доробком Є. Гуцала. У його перекладі на сторінках газети “Interpress Magazin” за 1977 рік вийшло друком оповідання “Maxim története” (“Максимова історія”), що в українських виданнях відоме під назвою “Пісня про Максима”. Ще один цікавий зразок малої прози Є. Гуцала (“Csak egy kis széptevés”) був опублікований у «Літературному огляді» (1979) у перекладі Анни Олексо (P. Olexo Anna).

Не вдаючись до детального аналізу лігвостилістичних та поетикальних якостей перекладів, констатуємо, що представлені в угорськомовному варіанті твори українського автора віддзеркалюють діапазон його жанрово-стильових шукань та тематичних уподобань, а також шістдесятницький гуманізм, антропоцентризм та моралізм.

Оскільки в межах невеликої розвідки не можна охарактеризувати художні якості усіх перекладених угорською мовою Гуцалових текстів, звернемося до внеску в цю справу відомої перекладачки Єви Гріґаші, яку називають представником “еліти висококваліфікованих майстрів науково-публіцистичного й художнього перекладу” (Зінченко-Параска 2012). Саме в її перекладі з’явилося перше, ретрансльоване угорською мовою оповідання в антології “Ukrán elbeszélők”, а згодом ще два зразки його прози в збірнику “Napralforgók. Mai ukrán elbeszélések”.

Єва Гріґаші народилася в Україні, а наприкінці 50-х років переселилася до Угорщини. Як редактор, громадський діяч, перекладач невтомно працювала над популяризацією в Угорщині здобутків української та світової літератури. Будучи ще й лірично обдарованою особистістю (видала поетичну збірку “Asszony a tükörrrel” (“Жінка з дзеркалом”)), вона володіла тонким відчуттям українського слова, умінням підібрати влучні семантичні та емоційно збагачені мовні еквіваленти, передати засобами іншої мови художню своєрідність та ліричну забарвленість епічних текстів. Це якраз добре засвідчують переклади творів Є. Гуцала – новел “У полі білий кінь” (“Fehér ló a mezőn”), “У синьому небі я висію ліс” (“Erdőt ültetek a kék égben”), “Пенсія на сина” (“A nyugdíj”), повісті “Тече ріка” (“Vizek, erdők, emberek”), що засвідчують багатогранність таланту українського письмен-

ника й водночас здатність інтерпретатора зберегти в угорськомовному варіанті змістовий та художній колорит першоджерела.

Новели, що увійшли до згаданих антологій, різні й за тематикою, і за поетикою. Частково про це вже йшлося в наших попередніх публікаціях, де було зазначено, що “перекладачка максимально точна у передачі реплік персонажів, намагається зберегти й багатство виражальних художніх засобів, якими рясніє художнє полотно Є. Гуцала” (Балла 2019, 140). Подібні висновки стосуються й перекладів більших епічних творів письменника.

Повість “Тече ріка”, що в перекладі угорською мовою увійшла до антології “Ismerősöm, az országán” (“Мій знайомий лев”), відображає соцреалістичні тенденції в українському письменстві 70-х років. Об’єктом художньо перекладного опрацювання стала публікація твору у 2-х номерах журналу «Прапор» за 1974 рік. Абстрагуючись від ідеологічних акцентів та прикмет соцреалістичної поезики (чітка поляризація персонажів, ідеалізація головного героя, історичний оптимізм, певне восхваляння реалій радянської дійсності, простота художніх засобів тощо), мусимо зазначити, що перед Є. Гріґаші, щоб адекватно відтворити мовно-стилістичний колорит твору, стояло кілька важливих завдань: володіти термінологією, пов’язаною з рибальською та мисливською справою; мати чітке уявлення про радянський спосіб життя й психологію радянської людини (це для неї, яка тривалий час проживала в Україні, а далі опинилася в комуністичній Угорщині, було, на наш погляд, нескладно); володіти неабияким чуттям українського слова, щоб відобразити емоційно забарвлене, метафорично насажене, лірично орнаментоване епічне письмо Є. Гуцала. Як показує переклад, Є. Гріґаші добре володіла і знаннями про художньо відтворений у повісті світ, і здатністю засобами іншої мови передати багатство поезики українського автора, зберегти в угорському тексті домінантні риси його ідіостилю.

Цікавим є факт трансформації перекладачем назви оригіналу. У Гуцала твір має заголовок “Тече ріка”, що асоціюється з плінністю життя і формуванням особистості під впливом цього процесу. У Є. Гріґаші – “Vizek, erdők, emberek”, що дослівно перекладається, як “Води, ліси, люди”. Помітно, що заголовковий компонент в угорському варіанті повісті скристалізувався в процесі роботи над перекладом твору, адже його тематика, проблематика, образний та філософський зміст дають підставу саме в таких ключових образах оприявнити його лейтмотив. Авторка перекладу через цю модифікацію ще й вдало передає уже згадану домінантну рису Гуцалового індивідуального почерку – ліризм авторської розповіді. Ця прикмета добре проглядається в художній текстурі аналізованого твору й відповідно його перекладу. Ліричне забарвлення мають, зокрема, позасюжетні компоненти повісті, такі як описи пейзажів.

Наскрізним у творі є образ річки Десни. Саме в її змалованні автор вдається до поетичних прийомів живописання словом. Є. Гріґаші, вловлюючи цю струну мистецького голосу українського автора, добирає влучні угорські еквіваленти, моделює відповідні метафоричні конструкції, збері-

гає ритмомелодику цих фрагментів. Яскраво ілюструє цю думку переклад лірично та філософськи забарвленої кінцівки твору: *“Вода мерехтіла, вода світилась різними барвами, вода міняла настрої, де всміхалась подитячому щиро, а де стриманіше, вода наче пісню співала весь час, пісню, в якій вона жила так само, як у річці, авжеж, так само, бо линула вона в пісню прямисінько з оціх деснянських берегів, линула, линула...”* (Гуцало 1974, 9, 53) – *“A víz csillogott, a víz száz színben játszott, váltogatta hangulatát, hol gyermetegen, ártatlanul nevetgélt, hol elkomorult, s mintha szüntelenül dalolna. Mert a víz dalában, sodrában él: dallal csobbant partja ölen a Deszna, és a dal áradt, egyre áradt”* (Hucalo 1977, 313).

Мусимо зауважити, що подекуди авторка перекладу вдається й до коригування першотексту, опускаючи окремі його фрагменти. Такий підхід спостерігаємо, наприклад, у ліричному пейзажному описі, де Є. Гуцало майстерно застосовує один із улюблених своїх художніх прийомів – змалювання природи із зображенням синтезу зорових, акустичних, запахових та сенсорних вражень (*“... Метелиця вловлював густі лугові запахи, свіжі та бадьорі, кожен із яких належав якійсь рослині, якійсь квітці, а разом вони творили дурманне тлумовисько запахів, оте тлумовисько, яке може бути на Поліссі та ще в оцю пору – наприкінці травня, коли вже ось-ось надійде молоде літечко... Й сюрчали коники. Де їх стільки набралось?! Луг тріщав, гомонів, захлинявся їхніми звуками, й вони йшли серед того тріщання, мов крізь невидиму хурделіцю”*) (Гуцало 1974, 9, 37). Зацитований пасаж Є. Гріґаші адекватно, із збереженням образно-художніх властивостей подає в угорському варіанті, однак у наступному абзаці не відтворює частини тексту, що має імпресіоністичне забарвлення та віддзеркалює ставлення персонажа до того, що він чує, бачить і відчуває: *“Й знову співали солов'ї, і голоси їхні, якими Метелиця, здається, наслухався вчора, намілювався, начарувався, сьогодні, цієї ночі, та ще в іншому місці, мали начебто якусь іншу чарівливу силу, відмінну від учораїньої, і вже інший відголосок мали вони в душі Метелиці, такій вразливій і такій сприйнятливій, відкритій назустріч красі весняного світу”* (Гуцало 1974, 9, 37).

Авторка перекладу ніби позбавляє текст акустичного орнаментування, послаблює звукове крешендо. А в окремих ліричних відступках знімає поліфонічні ефекти. Наприклад, з уривку *“Дзижчали комарі, яких рантом набралася сила-силенна, й співали солов'ї – їхні трелі так і пронизували повітря...”* (Гуцало 1974, 9, 38) Є. Гріґаші відтворює тільки першу частину, де йдеться про дзижчання комарів: *“Zümmögtek a szunyogok, hirtelen teméntelen verődött össze körülöttük”* (Hucalo 1977, 282). Голоси солов'їв, що звучать акомпанементом в оригінальному тексті, у перекладі звучать рідше, а часом приглушеніше. Повністю пропущено, зокрема, таке солов'їне “сопрано”: *“Ох, як співали солов'ї в урочищі – ніби намагались розкрити таїну своєї пристрасті, таїну немисливо високого пташиного щастя, тільки зумій сягнути своїм зачарованим розумом! Співали в самозабутті – ось, здається, розірветься серце в якогось на найвищій, на найпрекраснішій ноті, й нічого не зостанеться від солов'я, тільки відблиск його по-*

дум'яного спієву, тільки тінь спомину” (Гуцало 1974, 8, 24). Це позбавляє текст емоційної амплітуди. І як зразок наведемо розлогий ліричний фрагмент, що передує зацитованому вище й майстерно передає градацію інтимних почувань Петра до Ольги, подану крізь призму акустичних вражень: “*Метелиця ще був під враженням їхньої розмови, і Ольжині слова про правдивість людських почуттів дзвеніли йому в свідомості... дзвеніли, мов голоси солов'їв, які їй не думали втихати.*”

– *Скільки їх тут, господи! Її співають один краще від одного, й навіть так гарно, що не здатна сприйняти всю красу.*

Так гарно, що не здатна сприйняти всю красу? Метелицю вразило Ольжине зізнання, бо їй справді – хіба він сам годен досягнути всі чари солов'їного спієву? Авжеж, ні, ось чому наступні колінця пташиної пісні здаються йому не чуваними раніше, не пережитими, не сприйнятими. Так, очевидно, й з любов'ю? І з усіма людськими почуттями? Щодень відкриваєш у них нові й нові відтінки, а які ж незвідані глибини чекають на тебе завтра й позавтра?” (Гуцало 1974, 8, 24). У перекладі цю лірико-медитативну частину суттєво трансформовано: “*Hogy daloltak a csalogányok az erdő sürtijében – mintha fel akarták volna tární titkukat. Nyilván így van a szerelemmel is. És minden emberi érzéssel. Mindennap újabb és újabb titkokat fedezünk fel bennünk, s ki tudja, milyen ismeretlen mélységek varnák ránk holnap és holnapután*” (Нусало 1977, 229). Дослівно її переклад українською мовою виглядає так: “Як співали солов'ї в гущину лісу – ніби хотіли розкрити свої таємниці. Так, очевидно, і з любов'ю. І з усіма людськими почуттями. Щодень відкриваєш у них нові й нові таємниці, і хто ж знає які незвідані глибини чекають на нас завтра й післязавтра”. Суть, звичайно ж, передано, однак багатство поезики – ні.

Хибує в перекладі й адекватної передачі синестезії – одного з улюблених і філігранно застосовуваних Гуцалом художніх прийомів. Вона, зокрема, не відображена при ретранслюванні такого уривку: “*І душа Метелиці не переставала співати, ніби синичка, впишилася сонцем, весняним дурманом, і зовсім злетямилася од утіхи і перетворилася на сліпий голосок щастя*” (Гуцало 1974, 9, 36).

Поза межами адаптації залишилися й інші фрагменти, що надають твору філософічності. Серед таких, для прикладу, роздуми головного персонажа Петра Метелиці про плинність часу: “... дивно було знати, що їй ця незвичайна ніч мине, як і вчорашня, обернувшись на минуле, на здобутий досвід, і цікаво йому було думати про те, що жива плинна мить – ось ця, яку він зараз відчуває, ось ця, протягом якої він мислить, – уже пропала, спливла, на зміну їй прийшла інша, яка потребує свіжих відчуттів, свіжих думок... І отут, стоячи в лісі, Метелиця чи не вперше у своєму житті осягнув, що час таки безповоротно зникає, як і все те, що належало часові...” (Гуцало 1974, 9, 38).

У перекладі іншого епізоду, де показано, як луною відгукуються в естві головного персонажа Петра Метелиці слова дільничного майстра Григорія Івановича про те, що “... все з води живої: і риба, й людина, і птиця, й коло-

сок...” (Гуцало 1974, 9, 46), Є. Гріґаші у перекладі зберігає мовні партії персонажів (Нусало 1977, 298–299), але знову ж таки не подає досить розлогого уривка, у якому сказане спроектовується на внутрішнє буття учасників діалогу і продукує формування певних ціннісних життєвих переконань: “Ні, таки не помилявся він, Метелиця, вважаючи, що природа мислить – травами, хлібами, рибою, звіром, людиною, що людина – то вінець мислення, покликана й зобов’язана самою природою осягнути всі її таємниці” (Гуцало 1974, 9, 46). Таким чином, вважаємо, частково применшуються ліричний та філософський струмені повісті. Не збережено в перекладі й рефрен з колористичним ефектом “із сивого на голубе, з голубого на сиве”, що також є відзеркаленням внутрішнього голосу Метелиці. Такі змістові прогалини знаходимо й у перекладі інших частин повісті. Це, звичайно ж, суттєво не впливає на якість репрезентованого твору, не заважає відобразити його зміст та поетикальну принадність, а припустимо, має ще й деяку прикладну функцію – спростити сприйняття достатньо великого за обсягом твору представником іншого мовного та культурного середовища. Цьому сприяв би, на наш погляд, і поділ тексту на окремі підрозділи, як це зроблено в журнальній публікації, але знято в угорській версії твору.

Загалом же, аналіз перекладів прозових текстів Євгена Гуцала угорською мовою засвідчує продуктивність українсько-угорського діалогу в другій половині ХХ століття, інтерес угорських інтерпретаторів та літературознавців до українського художнього слова, їх уміння тримати руку на літературному пульсі, репрезентуючи літературні новинки, останні тенденції в українській белетристиці. Майстерно, із збереженням багатьох прикмет поезики оригіналів зінтерпретувала твори Є. Гуцала перекладачка Є. Гріґаші. Саме в її перекладі твори українського автора стали вперше відомі угорському читачеві. У детальному дослідженні лінгвостилістичних ознак цих перекладів, аналізі інших угорських варіантів текстів цього автора та українських прозаїків-шістдесятників (Гр. Тютюнника, В. Шевчука, В. Дрозда та ін.) вбачаємо перспективу подальших наукових пошуків.

Балла, Е. (2019). *Мала проза українських письменників-шістдесятників у перекладі угорською мовою*. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Філологія. Вип. 2 (42). С.137–143.

Гедьеш, А. (1987). *Украинско-венгерские литературные взаимосвязи и творчество Олеса Гончара в их контексте*. Автореферат диссертации на соискание научной степени кандидата филологических наук: 10.01.04, 10.01.02. Киев. 19 с.

Гуцало, Є. (1974). *Тече ріка*. Прапор. №8. С. 10–24; №9. С. 12–53.

Зінченко-Параска, В. (2012). *Пам’яті Єви Гріґаші*. Громада. Жовтень–грудень. №4 (120). Електронний ресурс: http://hromada.hu/2012/nom_120/poezija/eva.html [Дата останнього доступу 13.07.2019].

Мушкетик, Л. (2006). *Переклад з угорської на українську мову: теоретичні узагальнення і практичний досвід*. Видавництво “Аспект-Поліграф”. Київ–Ніжин.

Bojtár, E. (1975). *Hucalo, Jevhen*. Világirodalmi lexikon. Akadémiai Kiadó. Budapest. 4. Kötet. Grog – Iv.

Hucalo, J. (1977). *Vizek, erdők, emberek*. У кн.: *Ismerősöm, az oroszlán. Hét ukrán kisregény*. Vál. Karig S. Európa Könyvkiado. Budapest.

Misley, P. (1984). *Az írástudó embersége*. Szovjet Irodalom. 6. C.13.